

Talento paieškos: talentingų ir gabių vaikų atpažinimas ir darbas su jais

Laima Sruoginis

Kiekvienas vaikas apdovanotas unikaliu talentu. Tai paprasta ir neginčijama tiesa. Vienam sunkiai sekasi matematika, bet jis pranoksta kitus nagrinėdamas literatūrą. Kitas nesugeba padainuoti melodijos, bet yra pasitempęs ir lankstus sportininkas. Pakreipti kiekvieną vaiką taip, kad atsiskleistų nepakartojamas jo talentas, ir paskui padėti jam išplėtoti didžiausias įmanomas to talento galimybes – tėvų ir mokytojų rūpestis. Tačiau pedagogai mokyklos aplinkoje sutinka ir kitokių vaikų. Tai gabūs, unikalūs ir neįprasti vaikai, pasižymintys dideliais daugelio sričių gabumais ir privalumais, smalsūs, kartais net nevaikiškai.

Gabus vaikas gali būti tas klasės mokinys, kuris trikdo patį geranoriškiausią pedagogą arba neabejotinai džiugina mokytoją ir bendraklasius savo „keistokais“ ar neįprastais problemų sprendimais. Šis vaikas gali būti netvarkingas, užmaršus, pernelyg energingas, dėl menkiausios priežasties greitai pravirkstantis arba nepaprastai stipriai motyvuotas ir norįs mokytis bei kūrybiškai dirbti. Toks vaikas kartais yra nepaprastai jautrus pasaulio įvykiams, atidus aplinkai, geba susieti užsienio ir savo šalies įvykius. Šis vaikas gali patirti malonumą smuikuodamas ar kurdamas planus, kaip pasaulio mastu sumažinti energijos vartojimą. Tokius vaikus vadina įvairiai – pradedant ne pagal metus subrendusiais ir baigiant genijais, bet pastaraisiais dešimtmečiais juos imta vadinti „gabiais“ arba „talentingais ir gabiais“. Paprastai tik penki procentai gyventojų laikomai gabiais. Pedagogams svarbu išmokti tokius atpažinti ir būti pasirėngusiems lavinti juos taip, kad taptų produktyviais ir intelektualiai smalsiais suaugusiais.

Kai gabus vaikas suauga, „didžiulis jo žinių bagažas rodo, kad kūrybiški žmonės (...) skiriasi daugeliu asmenybės bruožų nuo vidutinių suaugusiųjų. Ryškiausi šių bruožų yra noras rizikuoti, stiprus ego, galintis eiti prieš visuomenės srovę, ir užsispyrimas bei atsidavimas konkrečiai interesų sričiai“ (Feldhouse ir Treffinger, 1980). Tačiau kad gabus vaikas taptų gabiu suaugusiuoju, jį reikia ugdyti atitinkamoje švietimo aplinkoje.

Kaip galima apibūdinti gabų vaiką? Kaip iš viso galima apibūdinti žmogų? Istorijoje gabios asmenybės paliko savo žymę: Leonardo da Vinci, Wolfgangas Amadeusas Mozartas, Albertas Einšteinas. Tačiau pažvelkime į šių asmenybių gyvenimo istorijas, ir bus aišku, kad pakęsti jų gabumus nebuvo lengva ir kad aplinkiniai dažnai jų nesuprasdavo. Ypatingus intelektualinius ir meninius gabumus lydi našta būti nesuprastiems, jaustis atskirtiems nuo sau lygių.

Per keletą pastarųjų dešimtmečių atsirado nemažai organizacijų, kurios tenkina gabių vaikų ir jų šeimų poreikius. Nors išsamus talentingumo apibūdinimas nėra aiškus, nustatytos ir sėkmingai taikomos gairės gabiems vaikams atpažinti ir padėti suformuoti atitinkamą jų auklėjimo patirtį. Restono ypatingų vaikų taryba (JAV, Virdžinijos valstija) internetu pateikė straipsnį „Talentingumas ir gabieji: apie ką visa tai? (www.millville.cache.k12.ut.us/tag/giftedness.htm), kuris man labai padėjo. Švietimo institucijos, užsiimančios gabųjų auklėjimu, sudarė būdingų veiksmų, rodančių talentingumą, sąrašą. Nors esu skaičiusi daug įvairių aprašymų, kas į talentingumą įeina, šis man ypač pagelbėjo. Aišku, kad nė vienam vaikui nėra būdingi visi šie požymiai, tačiau gabus vaikas bus stiprus vienoje ar keliuose minimų sričių.

1. Pasižymi pranašesniu gebėjimu mąstyti ir pastebimu gebėjimu valdyti mintis. Gali lengvai apibendrinti konkrečius faktus ir geba įžvelgti subtilius ryšius; pasižymi išskirtiniu gebėjimu spręsti problemas.

2. Pasižymi atkakliai smalsiu protu; kelia tiriamuosius klausimus; rodo išskirtinį

domėjimąsi žmogaus ir visatos prigimtimi.

3. Jo interesų ratas platus, dažnai intelektualaus pobūdžio; palyginti išsamiai plėtoja vieną ar daugiau interesų.

4. Aiškiai pranoksta kitus rašytinio ir (arba) šnekamojo žodyno kokybe ir kiekybe; domisi žodžių ir jų vartojimo subtilybėmis.

5. Ne pagal metus godžiai skaito ir įsimena knygas.

6. Greitai ir lengvai mokosi ir išlaiko atmintyje tai, ką išmoko; atsimena svarbias smulkmenas, sąvokas ir principus; greitai suvokia.

7. Supranta aritmetikos uždavinius, kur reikia tikslaus mąstymo, ir greitai perpranta matematikos sąvokas.

8. Pasižymi kūrybiniais gebėjimais ir lakia vaizduote tokiose srityse kaip muzika, menas, šokis ir drama; jautriai ir subtiliai jaučia ritmą, judesius ir valdo kūną.

9. Ilgai išlaiko sutelktą dėmesį ir pasižymi išskirtine atsakomybe bei nepriklausomybe dirbdamas klasėje.

10. Užsibrėžia realiai aukštus standartus; savikritiškai vertindamas ir taisydamas savo paties pastangas.

11. Pasižymi iniciatyva ir originaliu protiniu darbu; lanksčiai mąsto ir problemas nagrinėja daugeliu įvairių požiūrių.

12. Susidomėjęs stebi naujas idėjas ir į jas reaguoja.

13. Pasižymi socialine savitvarda ir geba brandžiai bendrauti su suaugusiais.

14. Jaudinasi ir patiria malonumą dėl intelektualinių išbandymų; pasižymi guviu ir subtiliu humoro jausmu.

Paprastai tikima, kad pradinį mokyklų mokytojai atpažins klasėje gabius vaikus. Tačiau dauguma JAV mokyklų taiko kokį nors protinio lavėjimo testą gabiems vaikams atskirti ir aptaria intelekto įvertinimo taškus kartu su klasės mokytojo rekomendacijomis. Pagrindinis JAV taikomas intelekto testas yra protinio lavėjimo koeficiento (IQ) testas. IQ testo, kuriuo tikrinami problemų sprendimo gebėjimai žodyno, paprasto protavimo ir analogijos klausimų srityse, tikslas – numatyti, kurie mokiniai mokysis greičiau ar lėčiau nei jų bendraklasiai. Atmintis, asociacijos ir mąstymas yra IQ testu matuojamos ypatybės, atspindinčios gebėjimus, kurių mokiniams reikia klasėje.

Paprastai IQ taškai apibūrinami taip:

85-99 – normalus žemesnysis;

100-114 – normalus aukštesnysis;

115-129 – protingas;

130-144 – gabus;

145-159 – labai gabus;

160 ir daugiau – nepaprastai gabus.

Svarbu, kad išskirtinių galimybių mokiniai būtų ugdomi pradinėje mokykloje, garantuojančioje tolesnį konkrečių gabumų ir talentų plėtojimą jiems perėjus mokyti į vidurinę mokyklą. Tyrimai rodo, kad gabūs vaikai, kurie pradiniais mokymosi metais neatpažįstami ir neugdomi, iš tikrųjų gali nustoti mokėsi, neprisitaikyti prie mokyklos aplinkos ir nuobodžiauti bei būti mokykloje tiesiog nesuvaldomi. Švietimą tiriantys Walteris Barbe ir Carolyn Callahan yra daug rašę apie tai, kas atsitinka, jei nepatenkinami ankstyvojo amžiaus gabių vaikų akademiniai, meniniai, socialiniai, emociniai ir psichologiniai poreikiai. Šio aplaidumo padarinius vėliau sunku atitaisyti. Tačiau didžiausia problema, su kuria susiduria Amerikos pedagogai, norintys sudaryti programas gabiems vaikams, yra vyriausybės ir mokyklos biurokratų priešiškas bei nepasitenkinimas, kurį reiškia „vidutinio“ ar „žemesnio už vidutinį“ lygio vaikų tėvai, manantys, kad tokios programos įvirina elitiškumą ir padeda vaikams, kuriems, atrodo, ir taip sekasi. Nors tyrimai parodė, kad gabių vaikų yra visose rasėse ir visose bet kurios šalies turtinėse grupėse, manoma, kad gabųjų programos padeda vaikams turtingųjų,

kurie dėl šios savo privilegijos gali geriau suteikti savo vaikams jų žinias praturtinančią veiklą, leidžiančią jiems geriau pasirodyti mokykloje. Jamesas J. Gallagheris, Kenano pedagogikos profesorius Šiaurės Karolinos universitete Chapel Hill, geriausiai paaiškina šiuos nesutarimus savo straipsnyje „Dabartinė ir istorinė nuomonė apie gabių ir talentingų mokinių ugdymą“: „Daugelis žmonių klausia: „Ar teisinga, kad kai kurie vaikai yra tokie gabūs, tuo tarpu kiti geba tiek mažai? Ar teisinga, kad ypatingas švietimo galimybes suteikiame mokiniams, kuriems jau tiek daug daroma? Ar tokia speciali švietimo programa nėra tas pat, kas laikinai atleisti turtinguosius nuo mokesčių?...“

Vienintelis atsakymas į visus šiuos subjektyvius teiginius toks: žinoma, kad neteisinga. Gabumai pasiskirstę netolygiai, kaip ir galimybės sustiprinti vaiko polinkius. Bet tai nevienintelis pasaulyje neteisingas dalykas. Neteisinga, kad tiek daug žmonių gyvena skurde ir apnikti ligų, tuo tarpu kiti neregėtoje prabangoje. Neteisinga, kad toliau vyksta karai ir be reikalo žūva žmonės. Neteisinga, kad vienoje šalyje nesiliauja sausra, o kitos klesti, nes ten nuolat subręsta geras derlius.

Bet kas iš mūsų padarys ką nors tokio, kad įveiktų šią masinę neteisybę? Esmė aiški: mokiniai, kuriuos vadiname gabiais, turės geriausias galimybes spręsti socialines problemas, su kuriomis susidurs būsimos kartos, jei bus tinkamai išlavinti. Kaip remiame medicinos ir teises mokyklas, nes visiems bet kada gali prireikti gero gydytojo ar teisininko, taip vedami šviesaus egoizmo turėtume pasisakyti už tinkamą mūsų geriausių mokinių parengimą (Gallagher, 1994).

Ką dėl gabių mokinių galima padaryti praktiškai? Gallagherio nuomone, gabių mokinių ugdymas susijęs su dviem pagrindiniais principais; „Pirmiausia kyla noras panašių gabumų mokinius surinkti draugėn, kad mokymą būtų galima pritaikyti tam tikram konceptualiam lygiui ir kad ypatingų gabumų mokiniai galėtų vienas kitą skatinti. Antras didelis noras – atiduoti juos kompetentingiems mokytojams arba išorės personalui, kuris toliau jiems teiktų protinius ir akademinis išbandymus“ (Gallagher, 1994). Kita išeitis tinkamai ugdant gabius mokinius – sutrumpinti mokslo laiką arba greičiau mokinių perkelti iš vienos klasės į kitą. Nors kai kurie tyrėjai, tokie kaip Southern, Jones ir Fiscus, pareiškė nuogąstą dėl galimų šių mokinių socialinių problemų ir prarastos vaikystės patirties, kitų tyrimu rezultatai yra teigiami (Gallagher, 1994).

Gallagheris nurodė keturis pagrindinius gabių mokinių ugdymo principus. Pirmasis jų – *greitesnis turinio išdėstymas*. Tai leidžia pateikti gabiams mokiniams aukštesnėms klasėms skirtą programą. Įrodyta, kad, anksti pradėjus mokytis skaičiavimo, galima imtis kur kas sudėtingesnių biologijos ir chemijos uždavinių, negu kad būtų buvę galima be skaičiavimo (Stanley ir Benbow, 1986).

Antrasis būdas – turinio praturtinimas, „teikiąs gabiams mokiniams medžiagos, praplečiančios jų supratimą bendrųjų ugdymo tikslų sistemoje“ (Gallagher, 1994). Per pamokas gabiams mokiniams galima skirti įvairių papildomų darbų ir kūrybinių užduočių, kol kiti mokiniai nagrinėja susijusias temas.

Trečiasis praturtinimo būdas – turinio tobulinimas. Jis „nusako pastangas kviesti gabius mokinius mokytis sudėtingesnes ir modernesnės informacijos pagal programą, kuri vidutiniam mokiniui gali būti per sunki. Tokį požiūrį lengviausia taikyti konkrečaus užsiėmimo ar laisvalaikio klasės aplinkoje, kur mokytojas gali mokyti gabių mokinių grupę aukštesniu lygmeniu, nesibaimindamas lėčiau einančius mokinius palikti užpakalyje (Gallagher, 1994).

Ketvirtoji praturtinimo sritis – naujas turinys. Ji „nusako pastangas pateikti tokį turinį, kurio įprastoje mokyklos programoje nėra. Manoma, jog gabiams mokiniams svarbu pamąstyti apie žinių grupių ryšį, kad suvoktų galimą vienos srities poveikį kitai (...). Ir pagalvotų apie tai, ką įmanoma padaryti norint užbėgti už akių galimiems neigiamiems padariniams“ (Gallagher, 1994).

Kiekvienoje JAV valstijoje gabių mokinių ugdymo būdai skiriasi. Kai kurios jų (pavyzdžiui, Niujorkas) įsteigė talentingų ir gabių vaikų mokyklas ir klases, plačiai

pripažįstančias ir remiančias šių vaikų poreikius, o kitos (pavyzdžiui, Meinas) tik pateikia gabiųjų programas rajonams, kurie gali jas remti mokesčių mokėtojų pinigais, ir palieka gabių vaikų ugdymą atskiriems geranoriškiems pedagogams, kurie pasiryžę ką nors padaryti šių vaikų labui. Vienas tokių savo iniciatyva dirbančių pedagogų yra Johnas Glynnas, kuris ne tik dėsto pagal Talentingųjų ir gabiųjų programą Bonney Eagle (Meinas) mokyklos vidurinėse klasėse, bet taip pat yra pasirengęs šį tą padaryti visiems gabiems Meino vaikams, kuriems reikia turtingos ir jų išsilavinimą papildančios patirties. 1981 m. Portlende, Meino valstijoje, Glynnas surengė pirmąjį Kūrybinio jaunimo festivalį, t. y. trijų savaitių vasaros stovyklą, siūlančią keturiasdešimt intensyvių vasaros kursų – nuo kūrybiškumo lavinimo iki akademinių algebros, chemijos ir fizikos pamokų. Stovyklą gali lankyti šešerių-keturiolikos metų pradinių ir vidurinių mokyklų vaikai, kurių IQ – 120 ar didesnis, atrinkti į Talentingųjų ir gabiųjų programą savo mokykloje arba atvykę su motyvuota rekomendacija iš mokyklos, kurioje Talentingųjų ir gabiųjų programos nėra, arba labai gabūs vaizduojamajam menui, muzikai ar šokiui.

Nuo 1981 m. stovykla kasmet rengiama vaizdingame Pietų Meino technikos koledžo miestelyje, kalvotoje Meino pakrantėje. Čia moksleiviai ne tik pajunta koledžo atmosferą su auditorijomis ir senoviniais Naujosios Anglijos pastatais, turi galimybę patekti į vieną seniausių Meino švyturių, apleistą pilietinio karo tvirtovę, esančią maždaug už mylios nuo pakrantės, į botanikos sodą ir žole apaugusias pieveles bei parkus – vietas, kurios skatina žaisti ir plėtotis vaizduote, bet taip pat lanko daugybę įvairių kursų – nuo jūrų biologijos iki karate ir raketinės technikos. Mokiniam reikia iš anksto pasirinkti keturias dominančias sritis, kas rytą devintą valandą atvykti į stovyklą, dalyvauti keturiose vienos valandos ir penkiolikos minučių trukmės pamokose su pusės valandos pietų pertrauka ir penkioliktą valandą išvykti namo. Stovyklos trijų savaitių mokestis – 600 JAV dolerių. Meino valstijoje vidutinis savaitės atlyginimas – maždaug 500 dolerių, tad Glynnas įsteigė didelį stipendijų fondą. leidžianti iš pelno, gauto iš vienu metų stovyklos mokesčių, finansuoti kitų metų nepasiturinčių mokinių stipendijas. Turbūt domiausia Kūrybinio jaunimo festivalio pagrindinės koncepcijos dalis mokytojų, tris savaites intensyviai dėstančių stovykloje, atranka. Esama daug juokingų istorijų apie Glynną, vaikstantį Portlendo gatvėmis ir uždavinėjančią klausimus, ieškančią žmonių, kurie „ką nors veikia“, kitaip tariant, tokių, kurie aktyviai pasinėrę į savo veiklą ir svajones, nesvarbu kokia ta veikla ar svajonės. Nors stovykloje dirba keli parengti Talentingųjų ir gabiųjų programos specialistai, dauguma personalo neturi oficialaus švietimo išsilavinimo. Pavyzdžiui, architektūros kursams Glynnas ieško dirbančio architekto – tokio, kuris galėtų nusivesti vaikus į savo biurą, pavaikščioti su jais po Portlendo miestą ir parodyti įgyvendintus savo projektus. Jo lėlių teatro meno mokytoja yra aktorė, daugeli metų vaidinanti garsiajame Portlendo „Shoe String“ teatre ir galinti išmokyti vaikus, kaip daryti lėles, rašyti scenarijus ir statyti vaidinimą. Jo karikatūrų mokytojas yra profesionalus karikatūristas, sukūręs turistams vadovą po Portlendą ir teikiantis savo darbus šalies dienraščiams. Fotografijos mokytojas yra vietos fotožurnalistas, mokąs vaikus ieškoti objektų ir fotografuoti tai, ką mato. Kūrybinio problemų sprendimo mokytojas taiko vadinamąjį „valdomų vaizdinių“ metodą padedanti net devynerių, metų mokiniams pasiekti giliai jų sąmonėje slypinčius šaltinius.

Esu Pietų Meino universiteto jaunesnioji anglų kalbos profesorė. Mano profesinė sritis kūrybinis rašymas. 2000 m. pavasarį paskambinau Glynnui, norėdama užrašyti savo aštuonerių metų sūnų į Kūrybinio jaunimo festivalį pagal jo Talentingųjų ir gabiųjų programos mokytojo rekomendacijas. Glynnas išsikėlė su manimi telefonu klausinėdamas apie mano mokymo metodus ir tirdamas mano entuziazmą. Kadangi man patinka dėstyti kūrybinį rašymą, buvo malonu papasakoti jam apie įvairius poezijos ir prozos projektus ir savanorišką darbą, atliktą mokant rašyti mūsų vietinės Peaks Island mokyklos pradinių klasių vaikus. Nieko nepagalvojau apie mūsų pokalbį,

bet po keleto savaitių jis man paskambino ir paklausė, ar nenorėčiau Kūrybinio jaunimo festivalyje dėstyti kūrybinio rašymo. Jis taip pat pasakė, jog mokės man atlyginimą, o mano sūnus gaus stipendiją lankyti stovyklą – ar gali būti geriau? Pasakiau, kad labai norėčiau dėstyti stovykloje, bet namie dar turiu penkiametį sūnų ir metukų dukrytę, ir vasarą nėra kam vaikų prižiūrėti. „Nieko tokio, atsakė Glynnas, - atsivežkite ir juos kartu.“ Taip ir pradėjau bendradarbiauti su Kūrybinio jaunimo festivaliu. Abu mano sūnūs lanke savo pačių pasirinktas pamokas. Lygiai taip pat elgėsi ir mano vienerių metukų dukrytė, kuri kartu su manimi ateidavo į mano pamokas ir dažnai tapdavo mano mokinių prozos ir poezijos objektu.

Vienas pirmųjų mane nustebinusių dalykų buvo stovyklą lankančių vaikų užimtumas. Pernai stovykloje dalyvavo 258 vaikai. Aš turėjau keturias grupes, kurias sudarė ne daugiau kaip aštuoni vaikai. Jei kiekvienoje grupėje po tiek nedaug vaikų, palyginti su bendru stovyklos vaikų skaičiumi, galima įsivaizduoti, kiek vienu metu per dieną būna įvairiausių renginių. Tačiau kasdienis darbas vyksta sklandžiai, su stebėtinai mažai pertrūkių, peštynių ar pakeitimų. Iš tikrųjų neprisimenu, kad per tas dvi vasaras, kurias stovykloje išdirbau, būčiau mačiusi bent vienas vaikų peštynes ar girdėjusi ginčą. Turbūt Glynnas, mokytojai ir tėvai savanoriai išsiklauso į vaikų poreikius, bet ir patys vaikai tikrai domisi savo veikla ir pasinėrę į sprendžiamas užduotis. Supratau, kad stovyklos veikloje būtų sunku dalyvauti vaikui, kuris nėra laikomas gabiu, nes užsiėmimuose tikrai reikia labai plataus dėmesio ir proto ištvermės, o visą dieną nėra pertraukos atokvėpiui ar žaidimams.

Kitas mano pastebėtas dalykas tas, kad stovykloje vaikai vieni su kitais sutaria geriau nei su bendraklasiais, su kuriais visus metus lanko mokyklą. Pirmaisiais metais stovykloje vedžiau kūrybinio rašymo seminarą, kuriame mokiniai eksperimentavo rašydami prozą, poeziją ir dramą. Vaikai ne tik kad kasdien rašė, bet dar ir mokėsi klausytis parašytų vienas kito darbų ir juos redaguoti. Per pertraukas vienuolikmečiai ir dvylikamečiai entuziastingai šnekėdavosi su manimi ir kitais mokiniais apie laisvalaikio namie perskaitytas knygas ir rašomus darbus. Sutikau dvylikos trylikos metų vaikų, labai užsiėmusių penkių šimtų puslapių romano rašymu! Kalbėdami apie knygas, mokiniai pasakodavo, kaip mokykloje, bendraamžių aplinkoje, jie dažnai būna savo priversti pasijusti kvailai dėl to, kad mėgsta knygas ar nori būti rašytojais. Kūrybinio jaunimo festivalyje jie sutiko panašiai mąstančių bendraamžių ir surado draugystę, kurios niekada nepatyrė mokykloje. Jie pamatė, kad čia gali būti kiek nori „keisti“, „intelektualūs“, „kūrybiški keistuoliai“ nepatirdami vietinių mokyklos chuliganų patyčių dėl to, kad „yra kitokie“. Į Kūrybinio jaunimo festivalį vaikai buvo vežiojami autobusais iš labai toli, net iš paties Meino valstijos vidurio (kai kurie jų iki tol niekada nebuvo matę vandenyno), o Portdende jie maišėsi su kosmopolitiškaisiais šio bei didesnių Pietų Meino miestų vaikais. Vis dėlto, nepaisant gyvenimo būdo skirtumų, meninių ir protinių panašumo jie turėjo kur kas daugiau.

Pirmąją savo darbo Kūrybinio jaunimo festivalyje vasarą pamokų planus ir mokinių darbo tvarkaraštį rengiau gerokai prieš juos pamatydama. Johnas Glynnas įspėjo mane to nedaryti. Jis liepė man pirmiau susitikti su mokiniais, o paskui leisti projektams rutuliotis savaime. Tačiau jutau, kad turiu būti pasirengusi, taigi aplankiau miesteli, atkreipiau dėmesį į visas jaukias jo vietas, kur galėtume eiti rašyti ir aptarti darbų, ir parengiau projektus. Trečiosios savaitės pabaigoje viena grupė buvo parašiusi ir suvaidinusi spektaklį, pagrįstą laisvąja rašymo užduotimi, kurioje svarbiausia buvo aprašyti neskoninę aštuntojo dešimtmečio bronzinę galvą ant betoninės lėkštės. Vienas mokinyš prifantazavo, kad galvą tokia poza sustingdė graikų deivė Medūza ir kad tai jos buvusio mylimojo galva. Kitas šią mintį pasigavo ir pridūrė, kad galbūt tai neištikimo Medūzos vyro galva, ir taip toliau, kol parašėme tragikomedinį kūrinį *Medūzos X* apie galvos atsiradimo ant lėkštės istoriją. Mokiniai sugalvojo šmaikštų dialogą, kuriame rėmėsi graikų mitologijos žiniomis, įgytomis „Deivės“ pamokoje, ir panaudojo vaidybos būdus iš vaidybos užsiėmimų, pagaliau pasisiuvo togas bei pasitelkė kitą linksną

butaforiją pavyzdžiui, blyksnčius žaibus. Spektaklis buvo suvaidintas paskutinę stovyklos dieną, kai dalyvauti ir pasižiūrėti mokinių vaidinimų, meno kūrinų ir išradimų kviečiami tėvai. Kitos trys mano grupės parašė ir sukūrė klasės antologijas, į kurias įėjo apsakymai, eilėraščiai ir pjesės. Glynnas buvo teisus – darbas man vadovaujant vyko natūraliai, tarsi savaime.

Antrąją savo darbo stovykloje vasarą pradėjau į rašymo užsiėmimus įtraukdama pratimus, leidžiančius vienam iš kito imi interviu ir vienam kitą pažinti. Po keleto dienų, kurias praleidome rašydami pratimus ir dirbdami grupėmis bei poromis, paprasčiau grupių pakalbėti apie tai, ką norėtų dirbti likusį stovyklos laiką. Pasirodo, mano septynmečių, aštuonmečių ir devynmečių grupė nusprendė rašyti pjesę. Grupė, kurią sudarė devynerių-keturiolikos metų mokiniai, nutarė, remdamasi anglų kalbos poezijoje įprastais pavyzdiniais šablonais, susitelkti į mokymąsi kuri poeziją Mano dešimties-vienuolikos metų mokiniai nusprendė rašyti apsakymus, o dar viena septynmečių, aštuonmečių ir devynmečių grupė nutarė rašyti kelių dalių knygą apie pabaisas ir kitus įsivaizduojamus padarus su fantastinėmis savo pačių iliustracijomis.

Man patinka raikyti laisvojo rašymo techniką ir rengti redagavimo seminarus grupėse kuriant, plėtojant ir tobulinant rašymo idėjas. Rašyti laisvuju būdu yra paprasta – mokiniai išmeta iš galvos visas mintis, nurimsta, išsitraukia švarų popieriaus lapą ir gerą tušinuką ar pieštuką. Mokytojui paprašius pradėti, mokiniai turi kurį laiką penkias ar dešimt minučių – ištisai rašyti nesustodami, užrašydami visa, kas ateina į galvą. Jausdamas, kad nebeturi, ką pasakyti, mokinyvis visą likusį laisvojo rašymo laiką nesustodamas rašo „tas tas tas“ arba bet koki kitą žodi. Praėjus nustatytam laikui, mokiniai perskaito, ką parašę, pabraukdami mintis, kurias norėtų plėtoti toliau. Paskui grupė aptaria laisvojo rašymo rezultatus. Iš minčių, kilusių laisvojo rašymo užsiėmimuose, dažnai atsiranda apsakymai, eilėraščiai ar pjesės. Seminare mokoma redagavimo įgūdžių. Mokinyvis atsineša į užsiėmimą pradėtą darbą ir pateikia tiek kopijų, kad pakaktų kiekvienam dalyviui. Mokiniai kartu su mokytoju susėda ratu. Kitas klasės mokinyvis garsiai perskaito mokinio rašytojo darbą; visi tyliai sėdi ir klausos. Paskui mokiniai dar kartą tyliai persiskaito tą darbą, užrašydami ant kopijos pastabas. Mokinių prašoma įvardyti tris dalykus, kurie jiems parašytame darbe patinka, ir paaiškinti, kodėl tie trys dalykai, pavyzdžiui, veikėjai, siužetas, vyksmo vieta ir laikas, balsas, tonas ir t. t., patinka, o paskui nurodyti tris dalykus, kurie jiems rašinyje nepatinka, paaiškinti, kodėl nepatinka, ir pateikti pasiūlymų, kaip konkrečiai pakeisti. Mokinyvis rašytojas klausosi užsirašydamas ir nekomentuodamas ir savo nuomonę gali pareikšti tik seminarui baigus aptarti jo darbą. Galiausiai mokytojas apibendrina pastabas ir priduria savąsias. Paskui mokiniui rašytojui siūloma darbą peržiūrėti remiantis tik tomis pastabomis, kurias laiko esant savo darbui svarbiomis. Mokiniui rašytojui svarbu išmokti būti geriausiu savo paties redaktoriumi, pasirinkti tik tas pastabas, kurios jam atrodo naudingos, ir nepasiduoti impulsui įrauki kiekvieną seminare išgirstą pasiūlymą.

Grupė, kurią domino pjesės rašymas, laisvojo rašymo pratybose išsiaiškino, kad ją (tai buvo septynių jaunų merginų grupė) domina draugystės tema. Vieną merginų sužavėjo mintis gyveni švyturyje. Papasakojau klasei, kad šeimos Meine iš seno gyveno švyturiuose, kuriais buvo naudojamosi tol, kol užduotis, atliekamas švyturio prižiūrėtojo, perėmė kompiuteriai. Pasiūliau aplankyti švyturį. Kitą dieną apžiūrėjome švyturio muziejų, sužinojome daug faktų ir išgirdome keletą įdomių istorijų iš vyresnių miestiečių, kurie yra ten dirbę ir dar prisimena dienas, kai švyturių šviesas valdė žmonės. Remdamiesi surinktais faktais, surengėme kolektyvinę svarstymą ir pradėjome rašyti pjesę. Kad geriau įsivaizduotume, kaip būtų galima pjesę pastatyti, nusprendėme susitarti dėl ketvirčio mylios ilgio uolėto molo ir patys nuvykti į vietos švyturį. Pasiekę jį ir įsitaisę ant uolų, stebėdami Casco įlanka praplaukiančius tanklaivius ir burlaivius, nusprendėme, kad nėra kitos išeities, kaip tik švyturio pjesę vaidinti čia, įlankos viduryje, aplink tikrąjį švyturį. Festivalio dieną merginų tėvai, sukorę iki švyturio gana sunkų kelią, buvo entuziastingai nusiteikę ir laimingi matydami savo vaikus,

vaidinančius jų pačių parašytą pjesę. Gaila, kad spektaklio viduryje tanklais jungė sireną, nors vėliau merginos sakė, kad tai tik sustiprino bendrą nuotaiką.

Buvau skaičiusi, kad senovės japonų poetai kurdavo haiku (nedidelius eilėraščius, aprašančius gamtos akimirką) ir paskui juos perduodavo kitiems poetams, taip sukurdami ilgą mažų trijų eilučių eilėraščių virtinę. Nusprendžiau savo poezijos užsiėmime taip pat parašyti sujungtus haiku - kaip senovės japonai. Su mokiniais nuėjome prie apleistos akmeninės pilietinio karo tvirtovės, išsikišančios į atvirą vandenyną. Tvirtovėje buvo daugybė langų, išeinančių į vandenyną; kiekvieno jų storis - mažiausiai trys pėdos. Paprašiau mokinių įlipti pro langą į vidų, stebėti vandenyną, uolas, debesis, šviesą ir paskui sukurti haiku. Mokinys, parašęs haiku, nulipdavo nuo savo lango ir paduodavo eilėraščiui mokiniui gretimame lange. Taip mūsų sujungti haiku visą popietę ėjo ir jo nuo lango prie lango. Rezultatas buvo geresnis nei tikėjau. Kiekvienas mokinių perskaitydavo tai, ką buvo sukūręs ankstesnis mokinių, išsirinkdavo vaizdinį ir j išplėtodavo. Mums taip patiko žaisti senuosius japonų poetus, kad nusprendėme tą patį daryti ir kitą dieną. Tik rytojaus dieną nusivedžiau klasę botanikos sodą. Mūsų botanikos sode nuostabu buvo tai, kad prie kiekvieno medžio stovi lentelė su lotynišku ir angliškų pavadinimu ir aprašytais būdingais jo požymiais. Kiekvienas mokinių turėjo pasirinkti medį ar krūmą, jaukiai po juo įsitaisyti ir parašyti haiku, paskui susirasti kitą mokinių ir perduoti savo kūrinį. Vėl rezultatas buvo rinkinys eilėraščių, žaismingai susiejančių vaizdinius, šį kartą pasitelkiant lotyniškus medžių ir krūmų pavadinimus. Šiai grupei patiko skaityti savo poeziją per skaitymus, surengtus tėvams Festivalio dieną, per stovyklos uždarymą.

Man sunkiausias būdavo antrasis užsiėmimas, kurį lankė septynerių-devynerių metų vaikai. O taip buvo galbūt dėl to, kad jis vykdavo prieš pietų pertrauką. Jau užsiėmimo viduryje mokinių akys apsiblausdavo, ir jie pradėdavo manęs klausinėti: „Kada pietūs?“ Ši grupė domėjosi fantastinėmis būtybėmis, bet aš norėjau, kad vaikai sukurtų savas būtybes, taigi sugalvojau tokį žaidimą. Šį bei tą pakeverzojusi popieriaus lapelyje, atiduodavau ji mokiniui ir paprašydavau iš tos keverzonės sukurti fantastinę būtybę. Kai būdavo sukurtos visos būtybės smulkmenos, paprašydavau mokinio jas užrašyti. Kuo ji minta? Kur gyvena? Ką daro suerzinta? Šiais būtybės bruožais remdavausi kurdama vieno sakinio scenarijus, pavyzdžiui: „Zigzagas snaudė įsirausęs smėlyje, kai grupė smalsių vaikų iškasė jį savo plastikiniais kastuvėliais...“, o mokinių paskui turėdavo istoriją tęsti.

Vieną savaitę stovykla ištisai skendėjo rūke. Žinojau, kad mano priešpietinė grupė nenustygs vietoje. Eidama mūsų pastato link, pastebėjau, kaip vienas tanklavis, „Penny Ugland“, dažytas ryškiai oranžine spalva, įlankoje lėtai grimzta į rūką ir nyksta iš akiračio. Mane sužavėjo vaizdas, kai pusė tanklavio lėtai nyko iš akių. Jo įkvėpta, įbėgau į klasę ir tariau: „Nagi, čiupkite sąsiuvinius ir eime užrašyti, kaip tanklavį „Penny Ugland“ ėda Rūko pabaisa!“ Klasė tiksliai nežinojo, ką turiu galvoje sakydama „Rūko pabaisa“, bet per kitas savaites apie pabaisas prirašėme tiek, kad jos buvo pasiruošusios tiesiog išokti į mano fantazijos žaidimą. Išbėgome laukan ir pasileidome prie įlankos. Stebėjome ir rašėme, kaip „Penny Ugland“ iš lėto dingsta. Būtent taip prasidėjo „Saga apie «Penny Ugland»“ - rašto darbas, paskatinęs mokinius panagrinėti Rūko pabaisos ypatybes ir „Penny Ugland“ įgulos likimą. Daug diskutavome apie tai, kaip Rūko pabaisa suėdė įgulą, bet galiausiai nusprendėme, jog įgulos ji neprarijo, o tik išsiurbė iš kūnų sielas, kuriomis minta ši vis besipučianti Rūko pabaisa.

„Tai, ką kasmet darome stovykloje, priklauso nuo mokytojų geranoriškumo“, - yra sakęs Glynnas. Tie iš mūsų, kuriems teko susitikti ir dirbti su gabiais vaikais, kurie girdėjo jų istorijas ir matė, kaip jų galvos lūžta nuo minčių, idėjų ir klausimų, vertina Kūrybinio jaunimo festivalio bei panašių programų pastangas ir mielai skiria savo laiką bei kūrybine energiją, kad stovyklos dvasia būtų gyva. Patirtis dirbant su entuziazmo kupiniais žmonėmis, skiriančiais ištisas valandas pasiruošti pamokoms ir pasitelkiančiais tam savo tyrimus, man priminė „Diemedio“ darželi, kurį mano sūnus lanke Vilniuje

1995–1997 m. Darželis, lygiai kaip Kūrybinio jaunimo festivalis, rėmėsi atskirų mokytojų meile vaikams, geranoriškumu, kūrybiškumu ir išradingumu. Jo įkūrėja Rasa Dikčienė ir kiti bendradarbiai, sudarydami menais gristą programą, pabrėžiančią kelias disciplinas jungiantį mokymą, naudojo iš George'o Steinerio filosofijos paimtus būdus ir Waldorfo metodą. Teigiama patirtis, kurią mano sūnus įgijo lankydamas „Diemedžio“ darželį ankstyvaisiais Lietuvos nepriklausomybės metais (1995–1997), kai žlugo bankai ir dauguma žmonių gyveno labai sunkiai, rodo, kad nors finansai ir ištekliai svarbu, pats svarbiausias veiksnys švietime yra atskirų mokytojų pasiaukojimas, kūrybiškumas ir nešališkumas. Norint sukurti gerą gabijų ir talentingųjų programą, lėšų reikia, bet tai, nuo ko iš tikrųjų būtina pradėti, yra supratingų ir entuziastingų vienminčių pedagogų grupė, kuriai rūpi mokyti ir ugdyti gabius vaikus.

Literatūra

The Council for Exceptional Children in Reston, Virginia in the United States. Giftedness and the gifted: What's it all about? (Jan. 13, 1997): <http://www.millville.cache.k12.ut.us/tag/giftedness.htm>

Feldhouse, J., & Treffinger, D. (1980). Creative thinking and problem solving in gifted education (3rd ed.). Dubuque, IA: Kendall/Hunt.

Gallagher, J. J. (1994). Current and historical thinking on education for gifted and talented students. In P. O'Connell Ross (Ed.), A case for developing America's talent. Washington: United States Department of Education.

Southern, W., Jones, E., & Fiscus, E. (1989). Practitioner objections to the academic acceleration of gifted children. *Gifted Child Quarterly*, 33(1), 29-35.

Stanley, J. C. (1991). An academic model for educating the mathematically talented. *Gifted Child Quarterly*, 35(1), 36-42.

Laima Srugonis – rašytoja, poetė, vertėja, Piety Meino (JAV) universiteto anglų kalbos ir literatūros dėstytoja.
